

УДК 373.2.091:81'233

*Альона Солонська, асистент кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти*

*Тетяна Кульчицька, студентка магістратури
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано особливості соціальної адаптації старших дошкільників у процесі розвитку мовлення, визначено провідні напрями цієї роботи і умови, що визначають її ефективність. Виявлено та обґрунтовано комплекс психолого-педагогічних умов, які сприяють розвитку мовлення та успішній соціальній адаптації старших дошкільників з недорозвиненням мовлення.

Ключові слова: дитина з проблемами мовленнєвого розвитку, соціальна адаптація, старший дошкільник, вихователь логопедичної групи.

Літ. 7.

*Алена Солонская, ассистент кафедры социальной работы,
социальной педагогики и дошкольного образования*

*Татьяна Кульчицкая, студентка магистратуры
Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого*

РАЗВИТИЕ РЕЧИ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье проанализированы особенности социальной адаптации старших дошкольников в процессе развития речи, определены ведущие направления этой работы и условия, определяющие ее эффективность. Обнаружено и обосновано комплекс психолого-педагогических условий, способствующих развитию речи и успешной социальной адаптации старших дошкольников с недоразвитием речи.

Ключевые слова: ребенок с проблемами речевого развития, социальная адаптация, старший дошкольник, воспитатель логопедической группы.

*Alyona Solonska, Assistant of the Social Work, Social Education and
Early Childhood Education Department*

*Tetyana Kulchytska, Master student
Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University*

THE DEVELOPMENT OF SPEECH IN THE PROCESS OF SOCIAL ADAPTATION OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

The article analyzes the features of social adaptation of senior preschool children in the process of development of speech, defines the key areas of work and the conditions that determine its effectiveness. The authors discover and prove the complex psychological and pedagogical conditions that promote the language development and successful social adaptation of senior preschool children with hypoplasia of speech.

Keywords: a child with the language development problems, the social adaptation, a senior preschool, a teacher of logopedic groups.

Постановка проблеми. У зв'язку із зростанням кількості дітей із проблемами мовленнєвого розвитку великого значення набуває їх соціальна адаптація в суспільстві.

Соціалізація дошкільників з проблемами мовленнєвого розвитку – одна з найактуальніших проблем сучасної педагогіки. Процес адаптації – головний момент становлення дитини в якості суб'єкта навчальної діяльності. Під час адаптації дитина отримує орієнтацію в системі поведінки, яка надовго визначає її подальший розвиток, також

в ході цього процесу формується колектив з певним рівнем соціально-психологічної згуртованості. Взаємини у дитячому колективі виступають могутнім засобом залучення особистості до нових соціальних функцій, культури, норм поведінки. Нове соціальне середовище висуває до дитини особливі вимоги, які більшою чи меншою мірою відповідають її індивідуальним особливостям.

Аналіз наукових досліджень. Філософсько-соціологічний аналіз адаптаційних процесів у суспільстві представлено в роботах А.І. Берга,

Т.Г. Дічева, В.З. Когана, Е.С. Маркар'яна, І.А. Мілославова, В.А. Шаповалова. Яскраві представники біхевіоризму і небіхевіоризму Б.Ф. Скіннер, Е.Т. Торндайк, розглядали соціалізацію як процес соціального навчання. Вчені гуманістичної психології А.Х. Маслоу, А.В. Оллпорт розуміють соціальний розвиток особистості як самоактуалізацію "Я-концепції". Проблеми соціальної адаптації та соціалізації представлені в роботах О.А. Ахвердової, В.Т. Ащепкова, Л.А. Борисової, Е.А. Воронцової, В.Н. Гурової, О.І. Зотової, І.С. Кона, В.В. Комарової, В.А. Крутецького, І.К. Кряжевої.

Проблему соціалізації досліджували і українські філософи такі як Г.А. Заїченко, І.І. Кальний, В.М. Саратовський, а адаптацію дитини до умов дошкільного навчального закладу розглядали Н.М. Аксаріна, Н.Д. Ватутіна, І.А. Малашахіна.

У нашій країні психолого-педагогічне вивчення дітей з загальним недорозвиненням мовлення представлені в роботах Л.З. Андроніної, А.М. Богущ, Н.В. Гавриш, О.Е. Грібової, О.С. Павлової, О.А. Слінько, В.І. Терентьєвої, Л.Б. Халілової, М.К. Шеремет, А.В. Ястребової та ін. Ці дослідження були спрямовані на вивчення проблем мовлення в структурі пізнавальної діяльності цих дітей, а також розробкою заходів, призначених для корекції мовленнєвого та психічного розвитку.

Мета статті – виявлення та наукове обґрунтування особливостей соціальної адаптації старших дошкільників за допомогою їх мовленнєвого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Термін "адаптація" з'явився у науковому обігу у другій половині XVIII століття. Його поява у науці пов'язана з ім'ям німецького фізіолога Г. Ауберта, який використав цей термін для характеристики явищ пристосування чутливості органів зору або слуху, що виражається у підвищенні чи зниженні чутливості у відповідь на дію адекватного подразника [4, 5].

Адаптація – пристосування до змінених життєвих умов. Адаптація є зміною стану, як самого адаптованого організму, так і того середовища, де це відбувається.

Адаптація людини до навколишнього світу відбувається завдяки тому, що вона володіє психікою – властивістю високоорганізованої матерії, що відбиває навколишній світ. Такою високоорганізованою матерією є мозок – головна частина нервової системи, яка здійснює адаптацію організму до зовнішнього середовища. Для повноцінної та адекватної адаптації організму

до навколишньої дійсності необхідно правильне функціонування здорової нервової системи [1].

Одним з видів адаптації є соціальна адаптація. Соціальна адаптація – це процес активної адаптації індивіда до умов суспільного середовища та вид взаємної діяльності особистості і соціальної групи. Чималою складовою соціальної адаптації є: узгодження оцінок, побажань індивіда, його особистих перспектив (реальний і потенційний рівень) зі специфікою навколишнього середовища; цілей, цінностей, орієнтацій особистості із здатністю їх реалізації в конкретному соціальному середовищі. За В.В. Фалілеєвим соціальна адаптація – це пристосування людини при включенні її в нову соціальну роль або групу [1, 6].

Носієм "соціальної адаптації" може виступати не тільки група, а й окрема людина, як сукупність всіх суспільних відносин. Соціальне пристосування може відбуватися до фізико-хімічних, біологічних і соціальних факторів. Соціальна адаптація означає включення особистості в соціальне середовище через набуття статусу, місця в соціальній структурі суспільства і є необхідною умовою функціонування суспільства як соціального організму. Основні функції соціальної адаптації особистості в середовищі полягають у знаходженні умов і форм для вільного прогресивного розвитку особистості [2].

Адаптація особистості відбувається в колективі і через колектив. Важлива початкова стадія адаптації до нового соціального середовища. Соціальну адаптацію можна визначити, як входження людини в систему внутрішньо-групових відносин і пристосування до цих відносин, вироблення зразків мислення і поведінки, які відображають систему цінностей і норм даного колективу, придбання, закріплення і розвиток умінь і навичок міжособистісного спілкування в колективі.

Для адаптації до нового соціального середовища важливо швидко знаходити своє місце в спільній діяльності, своє місце в новому колективі, вміння знаходити в рамках існуючих умов можливості для прояву своїх здібностей та інтересів.

До показників соціальної адаптації відносяться особливості поведінки особистості, що виникають в умовах психічної напруженості і стресових станах або на основі конфлікту особистості з самим собою і з оточуючими. Наявність таких конфліктів часто обумовлюється незадоволеністю особистості її власним статусом в колективі.

Одним з показників соціальної адаптованості

особистості є адекватність її самооцінки своїм здібностям і якостям, а також співвідношення самооцінки з оцінкою інших. Тільки правильна самооцінка, свідомо або інтуїтивна, дозволяє особистості виявити єдину відповідну індивідуальності позицію по відношенню до умов діяльності, яка є основою будь-якого виду особистісної адаптації [2].

Можна виокремити такі структурні компоненти соціальної адаптації: вихідні параметри діяльності особистості; ступінь інтеграції особистості у макро- і мікросередовище; ступінь реалізації внутрішнього особистісного потенціалу; емоційне самопочуття.

Особлива роль в соціальному становленні дитини відводиться засвоєнню культури соціальних почуттів і культури соціальної організації. Велика увага приділяється засвоєнням дитиною мовлення, так як разом з мовою дитина засвоює цілу систему ідей, розуміння світу і людини в ньому, а значить, набуває соціального досвіду. Все це сприяє інтеграції дитини в суспільство.

Дошкільний вік – це період активного засвоєння дитиною розмовного мовлення, становлення і розвитку всіх сторін мовлення: фонетичної, лексичної, граматичної. Повноцінне оволодіння рідною мовою в дошкільному дитинстві є необхідною умовою вирішення завдань розумового, естетичного і морального виховання дітей.

Дослідження генезису мовлення, спілкування і їх ролі в соціальній адаптації дитини раннього та старшого дошкільного віку (Н.М. Аксаріна, М.І. Лісіна, А.Г. Рузьська, Е.О. Смирнова) вказують на те, що спілкування для дітей дошкільного віку є головним чинником мовленнєвого і психічного розвитку, одним з основних джерел надходження знань про навколишню дійсність.

Мовлення відіграє велику роль у соціальній адаптації старшого дошкільника. Мова і мовлення традиційно розглядаються в психології, філософії та педагогіці як єдність різних ліній психічного розвитку: мислення, уява, пам'ять, емоції.

Мовлення дітей тісно пов'язане з їх діяльністю і спілкуванням. Розвиток мовлення відбувається в декількох напрямках: вдосконалюється його практичне вживання в спілкуванні з іншими людьми, також мовлення стає основою перебудови психічних процесів, знаряддям мислення [3].

Мовлення – основний засіб соціальної адаптації, спілкування людей, необхідна основа мислення і його знаряддя. Розумові операції

(аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та ін.) розвиваються і вдосконалюються в процесі оволодіння мовою. Від рівня мовленнєвого розвитку залежить і загальний інтелектуальний розвиток. Мова є засобом регуляції психічної діяльності і поведінки, породжує емоційні переживання. Розвиток мовлення суттєво впливає на формування особистості, вольові якості, характер, погляди, переконання. Можна сказати, що мовлення людини – це її візитна картка, завдяки тому, що дитина вміє правильно говорити їй легше адаптуватися в соціальному середовищі. Мовлення відображає соціальне середовище, в якій росте дитина [7].

Мовленнєве спілкування – вища форма взаємодії з людьми, яка передбачає оволодіння мовленням. Адже без словесної оболонки неможливе існування будь-яких понять. Саме мовне спілкування активізує пізнавальні процеси, розвиває емоційну сферу, нормалізує поведінку [5].

Спілкування є провідним фактором соціальної адаптації дитини. У процесі спілкування у дитини складаються образи людей і самого себе, які відіграють вирішальну роль в самопізнанні і самооцінці дитини, формуючи тим самим її ставлення до світу.

Висновок. На процес соціальної адаптації дитини дошкільного віку вагомий вплив має дорослий як носій соціального досвіду і цінностей. В процесі успішної соціальної адаптації важливим є індивідуальний підхід до дитини. Особистість дошкільника формується в діяльності, яка сприяє накопиченню знань про навколишню дійсність, розвитку соціальних емоцій, формуванню адекватного ставлення до предметного і соціального світу та до себе. Участь в різноманітних видах діяльності дитини впливає на розвиток усіх психічних процесів, тим самим сприяє ефективній соціальній адаптації.

Перспективами подальшого дослідження є вдосконалення процесу соціальної адаптації дітей дошкільного віку з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому просторі; розробка форм і методів роботи з зазначеною категорією дітей.

1. Агаджанян Н.А. *Проблеми адаптації и учение о здоровье: учебное пособие* / Н.А. Агаджанян, Р.М. Баевский, А.П. Берсенева. – М.: Изд-во РУДН, 2006. – 284 с.

2. Бабанський Ю.К. *Оптимізація процесу навчання* / Ю.К. Бабанський. – К.: Педагогіка, 1977. – 256 с.

3. Богуш А.М. *Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія* / А.М. Богуш. – К.: Видавничий дім "Слово", 2004. – 376 с.

4. Жукова Н.С. *Логопедия. Преодоление общего*

недорозвиття речі у дошкільників / Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филічева. – Екатеринбург: Издательство АРД ЛТД, 1998. – 320 с.

5. Мелехова Л.В. Речь дошкольника и ее исправление / Л.В. Мелехова, М.Ф. Фомичева. – М.: Просвещение, 1967. – 96 с.

6. Фалилеев В.В. Психологическая адаптация

человека. Практические советы – КТИ, 1993. – 177 с.

7. Шеремет М.К. Формування мовленнєвої готовності дитини старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення до навчання в школі: Навчально-методичний посібник / М.К. Шеремет, Н.Г. Пахомова. – К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2009. – 127 с.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2017

УДК 371.13

Галина Яремко, викладач кафедри іноземних мов
Національного університету “Львівська політехніка”

ЕФЕКТИВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ: ПРИНЦИПИ ТА КОМПОНЕНТИ

У статті розглянуто елементи ефективного професійного розвитку вчителів. Подано трактування понять “неперервна освіта”, “навчання впродовж життя”, “професійний розвиток учителів”. Висвітлено потреби педагогів щодо професійного розвитку. Прослідковано зв'язок ефективного професійного розвитку із реформуванням освіти та впровадженням змін у педагогічну діяльність вчителів.

Ключові слова: професійний розвиток педагогів, неперервна освіта, навчання впродовж життя, принципи, компоненти.

Лім. 12.

Галина Яремко, преподаватель кафедры иностранных языков
Национального университета “Львовская политехника”

ЭФФЕКТИВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГОВ: ПРИНЦИПЫ И КОМПОНЕНТЫ

В статье рассмотрено элементы эффективного профессионального развития учителей. Подано трактовку понятий “непрерывное образование”, “учеба в течении жизни”, “профессиональное развитие учителей”. Освещено потребности учителей касательно профессионального развития. Прослежено связь эффективного профессионального развития с реформированием образования и внедрением изменений в педагогическую деятельность учителей.

Ключевые слова: профессиональное развитие педагогов, непрерывное образование, учеба в течении жизни, принципы, компоненты.

Halyna Yaremko, Lecture of the Foreign Languages Department
National University “Lviv Polytechnic”

THE EFFECTIVE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHER: THE PRINCIPLES AND ELEMENTS

The article deals with the elements of effective professional development of teacher. The terms “the continuing education”, “the life-long learning” and “the teacher’s professional development” have been defined. The needs of teachers concerning the professional development have been highlighted. The connection of the effective professional development with the educational reforms and implementation of changes in teaching has been traced.

Keywords: the teacher’s professional development, the continuing education, the life-long learning, the principles, the elements.

Постановка проблеми. Сучасному суспільству знань притаманні глобалізаційні процеси, посилення конкуренції у сфері освіти та науки, створення транснаціональних навчальних закладів, відкриття філій університетів поза межами країни. Освіта стає основним пріоритетом високорозвинених держав, а її фінансування – однією із найбільших статей видатків бюджету. У таких умовах підвищуються вимоги до фахівців, які працюють

у сфері освіти, акцентується необхідність їхнього неперервного професійного розвитку, збільшується відповідальність за результати їхньої діяльності як педагогів. Учителі загальноосвітньої школи – це ті професіонали, від кожного з яких безпосередньо залежать результати навчальних досягнень учнів, вміння адаптуватися до життя у суспільстві, загальнодержавні й особисті цінності, їхні людські якості. Надання учителям відповідних та